

Wanda Wojtkiewicz-Rok

Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1898-1943 i jego kierownicy – prof. Włodzimierz Sieradzki i prof. Bolesław Popielski.

The Institute of Forensic Medicine at Lwów University in the years 1898–1943 and its directors – prof. Włodzimierz Sieradzki and prof. Bolesław Popielski

Z Zakładu Humanistycznych Nauk Lekarskich AM we Wrocławiu

Kierownik: Prof. nadzw. dr hab. E. Waszyński

W pracy omówiono tradycje związane z nauczaniem medycyny sądowej we Lwowie ze szczególnym uwzględnieniem historii Zakładu Medycyny Sądowej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego. Kierownikami Zakładu Medycyny Sądowej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego i Uniwersytetu Jana Kazimierza byli kolejno prof. Włodzimierz Sieradzki do 1941 r. i następnie jego uczeń doc. Bolesław Popielski.

This paper describes traditions of forensic medicine teaching in Lwów, with special emphasis on the history of Institute of Forensic Medicine at Lwów University Physicians School. The Institute of Forensic Medicine, as a part of Physicians School, was created in 1898. Professor Włodzimierz Sieradzki remained the Institute's head for 42 years and he brought up three tenured professors; in 1923 tenured was Sergiusz Schilling-Siengalewicz, in 1930 – Józef Dadlez and in 1939 – Bolesław Popielski, who succeeded Mr. Sieradzki as the head of the Institute. Scientific, organisational and teaching achievements of Lwów faculty place them among world leaders in the field of forensic medicine.

Lwowskie tradycje wykładów z medycyny sądowej sięgają XIX wieku. W celu kształcenia chirurgów i akuszerów utworzono we Lwowie w 1805 r. Studium Medyko-Chirurgiczne z trzyletnim programem nauczania i bez prawa nadawania stopni doktorskich¹. W studium medycyny sądowej uczył w latach 1808-1847 Wojciech Żerdziński. Następnie do 1851 r. przedmiotem tym obarczono Ignacego

¹ Finkel L., Starzyński S., *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894, cz. I, s. 159, 168, 269. W 1661 r. Jan Kazimierz ufundował we Lwowie Akademię Jezuicką, datę tę przyjmuje się za początek Uniwersytetu Lwowskiego. Ponieważ Lwów w wyniku pierwszego rozbioru państwa polskiego przeszedł pod panowanie Austrii, a Akademia Jezuicka uległa w 1773 r. kasacji, cesarz Józef II utworzył w 1784 r. uniwersytet we Lwowie połączony następnie w 1805 r. z Uniwersytetem Jagiellońskim.

Hawranka, znanego okulistę. Ale już od 1852 r. medycyną sądową we Lwowie zajmował się Franciszek Gatscher, wykładający ten przedmiot równocześnie prawnikom w Uniwersytecie². Jego wykłady cieszyły się popularnością ze względu na znakomitą formę i bogatą treść, w której uwzględniał pomoc w nagłych wypadkach, system więzień, policję lekarską, higienę i epidemiologię. Niestety Gatscher wystąpił przeciw procesowi polonizacji Uniwersytetu Lwowskiego, domagając się w 1868 r. spisywania czynności sądowo-lekarskich w języku niemieckim, czym zraził sobie członków Towarzystwa Lekarskiego Lwowskiego. Prawdopodobnie w następstwie tego incydentu przeniósł się w 1870 r. do Wiednia³. Po wyjeździe Gatschera jego obowiązki przejął dr Józef Weigel były asystent T. Billrotha⁴. Po likwidacji Studium Medyko-Chirurgicznego w latach 1872-1874, Weigel nadal wykładał medycynę sądową do 1879 r. na wydziale prawa. W 1879 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego habilitował się z medycyny sądowej prosekator Szpitala Powszechnego Longin Feigl i przejął wykłady z tego przedmiotu⁵. Po wieloletnich staraniach w 1884 r. ministerstwo ustanowiło samodzielną katedrę medycyny sądowej, powierzając kierownictwo Feiglowi i mianując go równocześnie profesorem nadzwyczajnym. Był on ostatnim wykładowcą tego przedmiotu przed otwarciem we Lwowie Wydziału Lekarskiego.

W wyniku trwających 20 lat zabiegów (1870-1891) przedstawiciele Uniwersytetu Lwowskiego i władz krajowych Galicji w rządzie austriackim, w 1891 r. uzyskano zgodę „Najjaśniejszego Pana” – cesarza Franciszka Józefa II na utworzenie Wydziału Lekarskiego we Lwowie. Równocześnie zadecydowano, że Wydział Lekarski rozpocznie swoją działalność w roku akademickim 1894/1895.

Utworzenie nowego wydziału przy Uniwersytecie Lwowskim stwarzało konieczność budowy szeregu obiektów przeznaczonych na specyficzne potrzeby nauk medycznych. W pierwszej kolejności w latach 1891-1894 wzniesiono budynki dla zakładów teoretycznych, bowiem zgodnie z regulaminem studiów medycznych w ciągu pierwszych trzech lat obowiązywały właśnie przedmioty teoretyczne. Budowę klinik: lekarskiej (chorób wewnętrznych), chirurgicznej i okulistycznej zaplanowano na lata 1894-1897.

Do organizacji prac związanych z budową poszczególnych obiektów powołany został specjalny „Komitet budowy”, główną rolę odgrywał w nim prof. Henryk Kadyi. Jego to zasługą był wybór architekta J. Kajetana Janowskiego oraz nadanie pracom odpowiedniego tempa i ukończenie ich w planowanym terminie. Wszystkie budynki Wydziału Lekarskiego, rozmieszczone w niewielkiej odległości od siebie tworzyły miasteczko akademickie. Część kliniczna została malowniczo usytuowana na wzgórzu przy ul. Pijarów, skąd serpentyną parkową schodziło się do ulicy Piekarskiej 52, przy której wzniesiono budynki zakładów teoretycznych.

Zakład Medycyny Sądowej umieszczono we wschodnim budynku wraz z Zakładem Anatomii Patologicznej i Zakładem Patologii Ogólnej i Doświadczalnej. Rozlokowane na parterze Zakłady Anatomii Patologicznej i Medycyny Sądowej miały wspólną salę wykładową, salę do sekcji połączonych z wykładem i wspólną

2 Tamże, s.327.

3 Lesky E., *Die Wiener Medizinische Schule im 19 Jahrhundert*. Graz-Köln 1965, s.615; Herman M., *Z kroniki Towarzystwa Lekarskiego Lwowskiego*, Lwów 1907, s.7.

4 Finkel L., Starzyński S., op.cit., cz.II, s.101 i 119.

5 Tamże, s.103.

kaplicę. Ponadto dysponowano kancelarią, pracownią profesora wraz z biblioteką, dwiema pracowniami i kancelarią asystentów oraz ciemnią fotograficzno-optyczną. W drugiej części korytarza znajdowało się prosektorium, gabinet dla sędziów i mała pracownia służby. Winda poruszana ręcznie łączyła salę sekcyjną z przechowalnią zwłok usytuowaną w suterynie⁶.

Organizację Zakładu i jego kierownictwo powierzono 1 października 1898 r. asystentowi prof. Leona Wachholza z Krakowa doc. Włodzimierzowi Sieradzkiemu (1870-1941), w roku następnym mianowano go profesorem nadzwyczajnym medycyny sądowej⁷. Funkcję kierownika pełnił nieprzerwanie przez 42 lata do 1941 r.

6 Wiczkowski J., *Lwów jego rozwój i stan kulturalny. Przewodnik po mieście*. Lwów 1907, s.204; *Zakład Medycyny Sądowej UJK we Lwowie*, „Polska Gazeta Lekarska”, 1937, nr 27, s.508.

7 Popielski B., *Włodzimierz Sieradzki*, „Przegląd Lekarski”, 1946, R.II, nr 7-8, s.187. Wojtkiewicz-Rok W., *Sieradzki Włodzimierz (1870-1941)*, polski słownik biograficzny, T. XXXII, 1997. Włodzimierz Sieradzki urodził się 22 października 1870 r. w Wieliczce. W latach 1881-1888 uczęszczał najpierw do gimnazjum św. Anny w Krakowie, następnie pół roku do gimnazjum w Rzeszowie, ostatnie lata szkoły średniej odbył w Jasle, gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości. W 1888 r. rozpoczął studia medyczne na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, dzięki wysokim ocenom uzyskiwanym z egzaminów otrzymał „złote stypendium im. cesarza Franciszka Józefa i cesarzowej Elżbiety”. Dyplom doktora wszech nauk lekarskich nadano Sieradzkiemu 11 lipca 1894 r. Praktykę lekarską odbywał kolejno w szpitalu św. Łazarza na oddziale chirurgicznym prof. Alfreda Obalińskiego, następnie na oddziale wewnętrznym dr Paszkowskiego i okulistyczną u prof. Lucjana Rydla. Równocześnie z zaliczeniem praktyki lekarskiej, Sieradzki pracował w Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Patologicznego u prof. Tadeusza Browicza wykonując liczne sekcje anatomopatologiczne oraz ćwiczenia histologii patologicznej i w Pracowni Chemicznej kierowanej przez prof. Schramma. Od 1 lipca 1895 r. do 1 października 1895 r. na polecenie władz Wydziału Lekarskiego, zastępował asystenta Zakładu Medycyny Sądowej dra Edwarda Piotrowskiego, jednocześnie wykonując wszystkie prace bieżące Zakładu z uwagi na nieobecność kierownika prof. Leona Halbana. Mocą Uchwały Senatu Akademickiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, przyznano Sieradzkiemu stypendium im. Kasparka na studia uzupełniające do Paryża. Odbył je w terminie od 10.11.1895 r. do 10.07.1896 r. w zakresie medycyny i toksykologii sądowej pod kierunkiem profesorów: Brouardel'a, Heim'a i Thoinot'a. Z opinii wystawionej przez prof. Pawła Brouardel'a wynika, że Sieradzki podczas odbywanej w Paryżu praktyki brał udział w konferencjach naukowych, uczestniczył również w doświadczeniach przeprowadzanych w laboratorium tuberkologicznym. Po powrocie do kraju ponownie podjął pracę w Zakładzie Anatomii Patologicznej, uczęszczając równocześnie na sekcje sądowo-lekarskie i policyjno-sanitarne odbywane w Zakładzie Medycyny Sądowej. 15 lipca 1896 r. został mianowany przez Sąd Krajowy w Krakowie biegłym sądowym na okręg krakowski. Od 1 października 1896 r. rozpoczął właściwą karierę sądowo-lekarską jako asystent Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. Leona Wachholza. W roku 1897 odbył półroczne szkolenie w zakresie psychiatrii w szpitalu św. Łazarza u prof. L.Żuławskiego. 20 listopada tego samego roku zdał egzamin rządowy zwany fizykackim.

Głównym celem wszelkiej działalności ambitnego asystenta w Zakładzie Medycyny Sądowej były prace badawcze. Toteż już w 1898 r. uzyskał „veniam legendi” Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie pracy habilitacyjnej pt. „O tak zwanej przemianie tłuszczowoskowej zwłok”. Pierwsze osiągnięcia naukowe w postaci oryginalnych spostrzeżeń badawczych opublikowanych na łamach pism fachowych i znakomita opinia dotychczasowego opiekuna naukowego prof. Wachholza, stały się podstawą do powierzenia młodemu uczoneму funkcji kierownika Zakładu Medycyny Sądowej na rok akademicki 1898/1899 w nowo otwartym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego.

Młody, 29-letni profesor Sieradzki miał początkowo do pomocy tylko jednego asystenta. Od 1898 r. był nim Henryk Kloyzy, a potem kolejno: Ferdynand Staniewicz, Józef Jasiński, Marian Tobiaszek i od 1908 r. do 1921 r. dr Rudolf Janicek. W związku z ciągle wzrastającą liczbą sekcji zwłok, Ministerstwo wyraziło zgodę na utworzenie drugiego etatu asystenta. Funkcję tę pełnił początkowo dr Teofil Hołobut, a od 1912 r. dr Sergiusz Schilling-Siengalewicz.

Ponieważ prof. Sieradzki nie wyjechał ze Lwowa podczas I wojny światowej Zakład Medycyny Sądowej w latach 1914-1918 funkcjonował prawie normalnie. Tylko Siengalewicza powołano do wojska. Wyreklamowany z wojska przez Sieradzkiego w Zakładzie pracował jeszcze od 1922 do 1923 r., gdzie uzyskał habilitację w zakresie medycyny sądowej i toksykologii na podstawie pracy pt. *Badania doświadczalne nad zachowaniem się splotu naczyń mózgowy i płynu mózgowo-rdzeniowego pod wpływem ostrych zatruc.* W 1923 r. wyjechał na roczne stypendium Fundacji Rockefellera do Londynu, po powrocie do kraju objął kierownictwo Katedry Medycyny Sądowej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie⁸. Prócz Siengalewicza jako asystentkę zatrudniono w 1921 r. Jadwigę Śnieżek-Szulistawską, absolwentkę lwowskiego Wydziału Lekarskiego, od roku pracującą w roli demonstratorki. Na stanowisku asystentki pozostała do 1928 r. Po odejściu Siengalewicza jego miejsce zajmował w latach 1923-1927 Władysław Tobiczki doktor wszech nauk lekarskich. W roku akademickim 1927/1928 asystentami zostali doktorzy: Karol Piro do 1933 r i Józef Dadlez do 1939 r.⁹ W 1930 r. Dadlez uzyskał veniam legendi z zakresu toksykologii i chemii toksykologicznej, nadal jednak jako docent pozostał na etacie starszego asystenta¹⁰. W 1928 r. na etacie starszego asystenta, a od 1935 r. do 1939 r. jako adiunkt

8 Raszeja S., *Schilling-Siengalewicz Sergiusz (1887-1951)*, Słownik Biograficzny Polskich Nauk Medycznych XX wieku, 1995, T.I, z.3, s.93; Brzozowski S., *Schilling-Siengalewicz Sergiusz Leonard (1887-1951)*, Polski słownik biograficzny, T.XXXVI/4, z.147, s.487-488. Sergiusz Schilling-Siengalewicz ur. 17 IV w Romanowie pow. lwowskim. Do gimnazjum uczęszczał w Brzeżanach i Tarnopolu. W latach 1907-1912 studiował medycynę na Uniwersytecie Lwowskim i uzyskał doktorat wszech nauk lekarskich. Już podczas studiów pracował w Zakładzie Medycyny Sądowej we Lwowie jako demonstrator. W 1914 r. przebywał osiem miesięcy na stypendium rządowym w Berlinie w Instytucie Medycyny Sądowej u F.Strassemanna oraz w Instytucie Farmaceutycznym u W.Thomsona. Z chwilą wybuchu wojny wstąpił do wojska austriackiego, następnie w 1915 został wzięty do niewoli rosyjskiej, gdzie przebywał do 1920 r. Po zakończeniu I wojny światowej wrócił do Zakładu Medycyny Sądowej we Lwowie. Następnie po uzyskaniu habilitacji w 1923 r. otrzymał propozycję objęcia katedry medycyny sądowej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Po opuszczeniu Wilna w 1944 r. kierował katedrą medycyny sądowej w Poznaniu

9 Skład Uniwersytetu. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, kolejne roczniki od 1919 r. do 1939 r. Józef Dadlez ur. 1896 r. studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego, dyplom doktora wszech nauk lekarskich uzyskał w 1922 r. Początkowo pracował w Zakładzie Chemii Lekarskiej u J.Parnasa, następnie w 1926 r. przeszedł do Zakładu Medycyny Sądowej. W 1930 r. uzyskał habilitację, a w 1939 r. został profesorem tytularnym UJK. W latach 1939-1944 przebywał w Warszawie i we Lwowie. W marcu 1944 został aresztowany przez Niemców i osadzony w obozie koncentracyjnym w Mathausen. Po uwolnieniu przez Amerykanów przebywał we Francji i w Anglii. Inf. za: Hworziński W., *Historia Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego*, Archiwum Historii Medycyny, T. XXVIII, 1965, z.1-2, s.68.

10 Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zbiory Specjalne syg. 500 001. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego. Lata Akademickie 1929-1930 (36), 1930-1931

pracował dr Adam Kozłowski¹¹. W roku akademickim 1931/1932 jako asystent pracował również dr Michał Legeżyński¹². W kwietniu 1932 r. podjął pracę jako starszy asystent dr Bolesław Popielski. Wcześniej już od 1929 r. pracował w roli zastępcy asystenta czyli demonstratora¹³. W roku akademickim 1936/1937 jako starszego asystenta zatrudniono dra Wiesława Hołobuta, w następnym roku 1937/1938 dra Józefa Hoffmana i w 1938/1939 dra Jana Sosina¹⁴.

Do zadań Katedry należało wykonywanie wszystkich sekcji sądowo-lekarskich miasta Lwowa, a także - na podstawie osobnego porozumienia z władzami kraju - sekcji policyjno-sanitarnych dla całej Galicji wschodniej. „Z sekcjami łączyły się badania mikroskopowe, spektralne, chemiczne, bakteriologiczne itp. Ponadto przeprowadzano badania „lic sądowo-lekarskich” (dowodów rzeczowych), nadsyłanych przez sądy Małopolski wschodniej¹⁵.”

Początkowo wykonywano około 200 obdukcji rocznie. Podczas okupacji rosyjskiej od 1 IX 1914 r. do końca czerwca 1915 r. wykonano 247 sekcji sądowych i policyjno-sanitarnych. O odbywających się sekcjach każdorazowo informowano prokuraturę, bowiem z urzędu uczestniczył w nich sędzia śledczy oraz lekarz sądowy.

W 1914 r. stwierdzono pierwsze zgony z powodu cholery azjatyckiej, to też istotną sprawą było skrupulatne badanie i sekcjonowanie zwłok osób podejrzanych o chorobę zakaźną. Tocząca się wojna prócz zniszczeń materialnych i ludzkich niosła ze sobą przestępstwa prawne, otarł się o nie w pierwszej kolejności prof. Sieradzki jako szef Zakładu Medycyny Sądowej. Wiele wypadków na terenie Lwowa spowodowanych było przez przejeżdżające wojskowe kolumny samochodowe. Prokuratura austriacka rozpoczynała wówczas pozorowane dochodzenie przeciw „nieznanemu sprawcy”. Podobnie rzecz się miała w przypadku zastrzelonych przez żołnierzy rosyjskich 12 Żydów. Prof. Sieradzki, z natury legalista, jak sam mówił o sobie, czuł się bezradny wobec bezprawia wojny i w tej sytuacji ograniczał się do oględzin zwłok i wystawiania aktów zgonów¹⁶.

W 1927 r. z inicjatywy Sieradzkiego przy Zakładzie Medycyny Sądowej powstała pracownia do badań chemiczno-toksykologicznych¹⁷. Głównym celem w działalności pracowni było przeprowadzanie badań naukowych, ponadto miała ona służyć władzom, przede wszystkim sądom w zakresie orzecznictwa, uwzględ-

(45), 1931-1932 (56), 1933-1934 (75), 1934-1935 (85), 1935-1936 (95), 1936-1937 (105), 1937-1938 (114).

11 Tamże, Roczniki: 1928-1929 (28), 1929-1930 (36), 1935-1936 (95).

12 Tamże, Rok 1930-1931 (45), Skład Uniwersytetu. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, Rok akademicki 1931/1932. Lwów 1932.

13 Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zbiory Specjalne syg. 500 001. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego. Lata akademickie 1929-1930 (36), 1930-1931 (45), 1931-1932 (56), 1933-1934 (75), 1934-1935 (85), 1936-1937 (105).

14 C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I, Skład Uniwersytetu Lwów. Kolejne roczniki na lata 1898/1899-1919/1920.

15 Zwoździak W., Historia Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego, „Archiwum Historii Medycyny”, 1964, t. XXVIII, z. 1-2, s. 66.

16 Beck A., Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie podczas inwazji rosyjskiej 1914/1915, Lwów 1935, s. 38.

17 Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zbiory Specjalne syg. 500 001. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego. Rok akademicki 1927-1928 (19).

niano również zamówienia prywatne. W związku z tak szeroko zakrojonymi planami co do wykorzystywania pracowni, prof. Sieradzki zaproponował Radzie Wydziału Lekarskiego, zgodnie z par. 86 Statutu Uniwersytetu Jana Kazimierza, ustalenie taryfy opłat za wykonywane w pracowni prace. Uzyskane następnie w ten sposób fundusze przeznaczono w 1/3 na wyposażenie katedry, 2/3 natomiast na wynagrodzenie pracowników biorących udział w tych pracach¹⁸.

Prócz badań naukowych i ekspertyz sądowych Zakład spełniał rolę dydaktyczną w stosunku do słuchaczy Wydziału Lekarskiego. Zgodnie z regulaminami studiów medycznych austriackich, obowiązujących do końca I wojny światowej, jak i regulaminami polskimi z 1920 r. i 1928 r., z przedmiotem medycyny sądowej należało się zapoznać podczas V roku studiów. Studentów obowiązywało łącznie 120 godz. wykładów i ćwiczeń zakończonych egzaminem. Opanowanie wiedzy z zakresu medycyny sądowej ułatwiał podręcznik L. Wachholza *Medycyna sądowa*, wydany w 1899 r., a także podręcznik opracowany przez dra L. Feigla z 1889 r. lwowskiego medyka sądowego.

Niektóre przedmioty już z założenia mają charakter zajęć kształcąco-wychowawczych, wzbogacone dodatkowo osobowością wykładowcy, na całe życie kształtowały normy postępowania. Do takich przedmiotów należy zaliczyć propeudeykę lekarską, etykę i medycynę sądową, wykładaną przez prof. Sieradzkiego.

Profesor Sieradzki – elegancki pan z siwą, estetycznie przystryżoną bródką, zgodnie z relacją swojego ucznia i asystenta Bolesława Popielskiego, kształcił całą swoją bogatą osobowością¹⁹. Charakteryzował się niezwykle starannym ubraniem, pełną dystynkcji postawą i nadzwyczajną rzetelnością w wykonywaniu obowiązków zawodowych. Podczas wykładów przedstawiał przyszłym lekarzom ich obowiązki i przywileje, jakie będą ich dotyczyć, zestawiał je z trudnościami zawodu lekarskiego. Podkreślał nadzwyczajną rolę etyki lekarskiej, decydującej o postawie lekarza w odbiegających od normy okolicznościach. Medycyna jest jedynym zawodem, w którym kodeks prawny pozwala na kaleczenie innego człowieka. Od szczytnego zadania jakim jest leczenie, do działalności szkodliwej, a nawet zbrodniczej u osób o chwiejnych normach etycznych - jest tylko jeden krok. Wykłady Sieradzkiego cechowała jasność argumentacji, swada i niezwykła erudycja. Nawiązując do Hipokratesa, wpajał swoim uczniom poczucie odpowiedzialności i naczelną zasadę „primum non nocere”. Jeden z uczniów wspominał po latach: „Z tych wykładów, [...] wynieśliśmy wspomnienie atmosfery jakby nabożeństwa, a zarazem świadomość wielkiej godności obranego zawodu”²⁰.

18 Tamże. Do protokołu załączona jest „taryfa opłat” podpisana przez dziekana prof. T. Zalewskiego.

19 Informacja uzyskana podczas licznych rozmów na temat działalności Wydziału Lekarskiego UJK odbywanych z prof. Bolesławem Popielskim w latach 1982-1996. Bolesław Popielski ur. 1907 r. w rodzinie lekarskiej, był synem prof. farmakologii Leona Popielskiego i Heleny Iwanow. Szkołę średnią i studia medyczne ukończył na UJK, w latach 1932-1936 pracował jako asystent w Zakładzie Medycyny Sądowej pod opieką W. Sieradzkiego. W 1939 r. uzyskał habilitację, w kilka miesięcy po wybuchu II wojny światowej przedostał się do Lwowa obejmując obowiązki docenta w Zakładzie Medycyny Sądowej. W latach 1943-1945 mieszkał i pracował w Krakowie, po zakończeniu wojny przeniósł się do Wrocławia, gdzie zajął się organizacją Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Pomimo przejścia w 1977 r. na emeryturę nadal pozostaje czynny na polu naukowym. Wojtkiewicz-Rok W.; Bolesław Popielski. Bibliografia 1928-1994, Wrocław 1995.

Jak wynika z zapisów pamiętnikarskich i ustnych wspomnień, Sieradzki przepłał swoje wykłady z propedeutyki lekarskiej i z medycyny sądowej normami obowiązującej lekarzy etyki zawodowej. Medycyna sądowa w sposób wyjątkowy wydobywa zagadnienia wynikające z biologii, wiążąc je z paragrafami prawa i konfliktami życiowymi²¹. Zadaniem sekcji sądowych i badań laboratoryjnych jest ustalenie przyczyny zgonu, wielokrotnie to działanie pokrywa się z ujawnieniem konfliktów życiowych, pasji, żądz ludzkich, namiętności, spaczony miłości, pogoni za zyskiem, nienawiści i w ostatecznym rozrachunku ocieranie się o zbrodnie lub jej popełnianie²². Rola Sieradzkiego jako nauczyciela i wychowawcy lekarzy lwowskiego Wydziału Lekarskiego była szczególna, a nieprzeciętna osobowość lwowskiego medyka sądowego utrwaliła się w pamięci i postępowaniu zawodowym jego uczniów i następców.

Doc. J. Dadlez, adiunkt Zakładu Medycyny Sądowej w latach 1936-1939, prowadził zajęcia dla studentów III roku w ramach realizacji programu farmakologii z zakresu chemii gazów bojowych i toksykologii gazów bojowych²³. Pozostali asystenci Zakładu odbywali obowiązkowe ćwiczenia ze studentami w sekcjach zwłok.

Kończąc zagadnienie dotyczące dydaktyki należy nadmienić, że w latach 1918-1934 prof. Sieradzki, jako reprezentant Rady Wydziału Lekarskiego UJK, brał czynny udział w opracowywaniu polskiego programu nauczania medycyny w uniwersytetach polskich²⁴.

Trwałą wartością, wynikającą z działalności Zakładu, jest oczywiście dorobek naukowy kierownika i jego zespołu asystentów. Sieradzki był autorem wielu prac z medycyny sądowej o kierunku ściśle przyrodniczym, publikowanych w latach 1896-1903. Zagadnienia prawnicze znalazły miejsce w publikacji poświęconej stanowisku i postulatom lekarskim wobec problemu poczytalności, a także w artykule z 1933 r. pt. *Kodeks karny polski ze stanowiska lekarskiego*. Prace o charakterze ogólnolekarskim i kazuistyczne prezentowane były na zjazdach naukowych i posiedzeniach Towarzystwa Lekarzy Galicyjskich. W zakresie prac eksperymentalnych koncentrował się nad wpływem tlenku węgla na poszczególne barwniki krwi takie jak: hemoglobinę, methemoglobinę, hematynę alkaliczną i kwaśną, hematoporfirynę kwaśną i alkaliczną. Największym sukcesem Sieradzkiego okazały się pomyślnie zakończone badania nad wykrywaniem tlenku węgla we krwi, prowadzone przy współudziale L. Wachholza. Ich "pomysłowa i oryginalna próba" weszła do piśmiennictwa sądowo-lekarskiego całego świata pod nazwą "próby Wachholza i Sieradzkiego" stając się trwałym osiągnięciem obu uczonych²⁵.

20 Haduch S. W służbie Eskalupa, Warszawa 1986, s.24; Majewski A., Lekarz też człowiek, Gdańsk 1980, s.74.

21 Z relacji ustnej dr Leonarda Wanke (absolwent Wydziału Lekarskiego UJK i asystent w Zakładzie Anatomii Patologicznej) i B. Popielskiego; Rzepecki W.M., op. cit. s.49.

22 Tamże, s.49.

23 Wojtkiewicz-Rok W., Rola Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza w kształtowaniu polskiego modelu nauczania medycyny. Studia medyczne UJ w latach 1920-1939. Akademia Medyczna we Wrocławiu 1996, s.251.

24 Tamże, s.95, 96, 108, 116-121, 131-134.

25 Sieradzki W., O hemolysynach, cytotosynach, precipitynach i innych pokrewnych

Następcą Sieradzkiego na stanowisku kierownika Zakładu Medycyny Sądowej we Lwowie został, po tragicznej śmierci mistrza na Wzgórzach Wuleckich 4 lipca 1941 r., jego asystent, Bolesław Popielski. Stopień doktora wszech nauk lekarskich otrzymał w 1931 r. i zamierzał specjalizować się w chirurgii. Tymczasem w kwietniu 1932 r. podjął pracę jako starszy asystent prof. Włodzimierza Sieradzkiego w Zakładzie Medycyny Sądowej i pracował tam, jak już wspomniano, do listopada 1936 r.²⁶ Równocześnie od października 1931 r. do czerwca 1935 r. odbywał, obowiązującą wówczas absolwentów medycyny, praktykę lekarską w Państwowym Szpitalu Powszechnym we Lwowie, dającą ogólne praktyczne wykształcenie lekarskie. Jako asystent Wydziału Lekarskiego, B. Popielski został oddelegowany na kilka miesięcy w 1934 r. na studia uzupełniające do pracowni prof. Ludwika Hirszfelda w Państwowym Zakładzie Higieny w Warszawie²⁷. Po powrocie z Warszawy, poza asystenturą w Zakładzie Medycyny Sądowej, podjął dodatkową pracę w Klinice Chirurgicznej UJK, zajmując się przede wszystkim naukowymi zagadnieniami związanymi z przetaczaniem krwi. Praca ta zaowocowała nadzwyczajnym doświadczeniem naukowym, jakim była pierwsza w Polsce udana transfuzja krwi ze zwłok, wykonana przez młodego lwowskiego naukowca²⁸.

Następstwem praktyki odbytej w pracowni Hirszfelda i w klinice chirurgicznej było zorganizowanie w 1936 r. przez dra Popielskiego przy Zakładzie Medycyny Sądowej we Lwowie pracowni serologicznej grup krwi i pierwszej w Polsce stacji krwiodawców. Prowadzono w niej ewidencję, okresowe badania kontrolne krwiodawców i konserwację krwi. Zasadnicza forma organizacyjna stacji krwiodawczych, zaproponowana wówczas we Lwowie, obowiązuje w Polsce do dziś. Liczne publikacje B. Popielskiego, jakie ukazały się w latach 1934-1935 na temat grup krwi, przetaczania krwi ze zwłok i wykorzystywania jej do przetaczań od osób cierpiących na nadciśnienie, przyczyniły się do spopularyzowania tej nowej na owe czasy dziedziny wiedzy, wśród lekarzy²⁹.

Dorobek i zasługi na tym polu sprawiły, że w listopadzie 1936 r. Ministerstwo Sprawiedliwości na wniosek prof. Leona Wachholza powołało początkującego przeciw, lwowskiego medyka sądowego na organizatora i kierownika tworzącego się Działu Biologicznego Instytutu Ekspertyz Sądowych w Warszawie. Stworzona przez dra Popielskiego samodzielna placówka była nie tylko warsztatem pracy

substancjach oraz o znaczeniu ich dla biologii, „Kosmos”, 1903, t. XXVIII, s.125-132; tenże, O hematynie obojętnej, [w:] Dzienniki IX Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Krakowie 1900, nr 3 i 4; tenże, Z rozważań nad rozwojem myśli lekarskiej w ubiegłym półwieczu, „Polska Gazeta Lekarska”, 1937, Nr 27, odbitka s. 1-5; Popielski B., Włodzimierz Sieradzki, „Przegląd Lekarski”, 1946, R.II, nr 7, 8, s.186-188; tenże, Pamięci Prof. dr Włodzimierza Sieradzkiego, „Archiwum Medycyny Sądowej, Psychiatrii Sądowej i Kryminalistyki”, 1951, T.I, s.12-16.;

26 Skład Uniwersytetu. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, Kolejne roczniki od 1931 r. do 1936 r.

27 Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zbiory Specjalne sygn. 500 001. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego. Lata akademickie 1930-1931 (45), 1931-1932 (56), 1933-1934 (75).

28 Marcinkowski T., Bolesław Popielski i jego pierwszeństwo w zakresie pozytywnego oznaczania grupy krwi 0 i A₂ w śladach biologicznych, Problemy Kryminalistyki 1991, 191-192, s.48.

29 Wojtkiewicz-Rok W., Bolesław Popielski. Bibliografia 1928-1994. Erechtejon, Wrocław 1995, s.6.

usługowej, ale przede wszystkim stanowiła miejsce szeroko rozwijających się badań nad grupami krwi w zastosowaniu do medycyny sądowej³⁰.

W 1937 r. B. Popielski otrzymał półroczne stypendium Funduszu Kultury Narodowej na studia naukowe za granicą, które wykorzystał do poznania organizacji zakładów medycyny sądowej i form pracy naukowej w Niemczech, Francji, Włoszech, Austrii i na Węgrzech³¹. Zagraniczny rekonesans wzbogacił własne doświadczenia i dotychczasową wiedzę naukową, nie przerwał jednak rozpoczętych w Instytucie Ekspertyz Sądowych badań doświadczalnych, opartych na dużym materiale praktycznym. Owocem tych studiów była monografia habilitacyjna ogłoszona w 1939 r. pt. *Identyfikacja śladów krwi ludzkiej*. Praca ta stała się podstawą do habilitacji w czerwcu 1939 r. i otrzymania veniam legendi na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i później na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Za istotne, odkrywcze i nowatorskie elementy tej pracy uznano wykazanie możliwości pozytywnego oznaczania antygenów „O” i „A₂” przy użyciu heterogennej surowicy, ponadto opracowanie zasad oznaczania grup krwi w śladach powstałych ze zmieszania krwi dwóch osobników o różnych cechach grupowych, a także utrwalanie wyników badań, jako dowodów rzeczowych na kartonach. Odkrycia te, współcześni uczeni medycy jak, np. prof. M. Byrdy, prof. T. Marcinkowski i inni, podkreślają jako nadzwyczaj istotne dla medycyny sądowej³².

Działem Biologicznym Instytutu Ekspertyz Sądowych B. Popielski kierował do 6 września 1939 r. Po ewakuacji z Warszawy od 19 września 1939 r. do 20 listopada 1939 r. pracował jako lekarz w prowizorycznym szpitalu wojskowym w Kamieniu Koszyrskim na Polesiu. W grudniu 1939 r. przedostał się do Lwowa, obejmując obowiązki docenta w Zakładzie Medycyny Sądowej przy zorganizowanym przez władze radzieckie, okupujące w tym czasie Lwów, Instytucie Medycznym. Po zajęciu Lwowa przez Niemców i śmierci Sieradzkiego, władze niemieckie powierzyły doc. B. Popielskiemu kierownictwo Zakładu Medycyny Sądowej i zajęcia ze studentami na Państwowych Medyczno-Przyrodniczych Kursach Zawodowych. Tę instytucję zwaną w skrócie „fachkursami”, Niemcy utworzyli w miejsce zamkniętych Wydziałów Lekarskiego, Weterynaryjnego i Politechniki. Zakład Medycyny Sądowej we Lwowie administracyjnie podporządkowano jako filię Zakładowi Medycyny Sądowej w Krakowie, kierowanemu bezpośrednio przez niemieckie władze policyjne. Nasilający się konflikt narodowościowy między Ukraińcami i Polakami stawał się poważnym zagrożeniem dla uczonych polskich mieszkających w tym czasie we Lwowie. Po tragicznej śmierci prof. fizjologii Bolesława Jałowego, zamordowanego przez nacjonalistów ukraińskich, niemiecki dyrektor krakowskiej centrali, dr W. Beck zaproponował doc. Popielskiemu przeniesienie się do Krakowa. W poczuciu zagrożenia i bez specjalnego wyboru wobec „propozycji” szefa, B. Popielski wraz z rodziną zamieszkał w Krakowie w październiku 1943 r.³³

30 Marcinkowski T., op. cit., s.48.

31 Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zbiory Specjalne sygn. 500 001. Protokoły posiedzeń Rady Wydziału Lekarskiego. Rok akademicki 1936/1937 (105).

32 Marcinkowski T. op. cit., s.48.

33 Wojtkiewicz-Rok W., Bolesław Popielski..., op. cit., s.7.

Po wyjeździe Popielskiego ze Lwowa, lwowską placówkę objął adiunkt Adam Kozłowski. W maju 1944 r. ewakuowano 17 skrzyń inwentarza Zakładu do Krakowa, następnie część tego inwentarza wywieziono do Niemiec³⁴.

Wynikiem blisko półwiecznej działalności Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Lwowskiego było wykształcenie trzech profesorów medycyny sądowej i wzbogacenie tej trudnej dziedziny wiedzy prawno-medycznej o odkrycia naukowe profesorów W. Sieradzkiego i B. Popielskiego na miarę światową. Ponadto działalność dydaktyczna obydwu profesorów dała Polsce licznych lekarzy o głębokim humanistycznym obliczu.

Adres autorki:

Zakład Humanistycznych Nauk Lekarskich,

50-368 Wrocław,

ul. J.Mikulicza-Radeckiego 7.

³⁴Traunfellner Z., Dzieje polskiej myśli sądowo-lekarskiej, Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, 1991, Seria II, z. 3, s.102.